

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
КАТЕДРА ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА ОД КАТАСТРОФА У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

- ДИПЛОМСКИ РАД -

Ментор:
Проф. др Младен Милошевић

Студент:
Софија Филиповић
259/17

Београд, 2024. година

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	4
1. ПОЈАМ И ВРСТЕ РИЗИКА ОД КАТАСТРОФА	5
2. ФАЗЕ УПРАВЉАЊА РИЗИЦИМА ОД КАТАСТРОФА.....	6
3. ПРОЦЕС УПРАВЉАЊА РИЗИЦИМА ОД КАТАСТРОФА.....	8
3.1. Процена ризика од опасности	8
3.2. Начела смањења ризика од катастрофа	9
4. ЗАКОНСКИ, СТРАТЕШКИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА УПРАВЉАЊЕ РИЗИКОМ ОД КАТАСТРОФА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	11
4.1. Законски оквир	11
4.2. Стратешки оквир.....	12
4.3. Институционални оквир	14
5. ЗАКЉУЧАК	17
6. ЛИТЕРАТУРА	19

1. УВОД

Данас се човечанство суочава са све већим бројем катастрофа, које постају све учесталије, а као разлог томе, може се пронаћи у све напреднијем економском и техничко-технолошком развоју. Сматра се да природне катастрофе заправо нису природне већ јачају како се развија друштво и где управљање катастрофама зависи од организације друштва. У првом делу рада биће описани појам и врсте ризика од катастрофа, као и фазе управљања ризицима. Све већи број катастрофа које се појављују претходних деценија имају све више разорније последице које су несагледиве и односе се на опстанак нација погођених тим катастрофама. Такође, катастрофе попримају и глобалне размере, а њихов утицај у једном региону може имати огромне последице.

У другом делу рада биће описан процес управљања ризицима, процена ризика, као и начела смањења ризика од катастрофа. Све катастрофе са собом остављају огромне последице, на стотине и хиљаде жртава, уништену инфраструктуру и деградирану животну средину. Република Србија се више пута суочила са поплавама катастрофалних размера. Поред поплава, земљотреси, клизишта, пожари, експлозије, суше, вулканске ерупције, представљају природне катастрофе које су оставиле велике последице. Постоје и оне катастрофе које су условљење људским фактором, као што су техничке, технолошке, рударске, хемијске катастрофе и разни пожари. Промена природе и људи је достигла одређени ниво, та промена и развој су означили велику промену политике и науке за управљање катастрофама и опасностима, укључујући праксе, планове и идеје за стручно решење, односно смањење ризика од катастрофа. Неопходна је учестала и јединствена борба људи против свих проблема са којима се суочавају и неопходно је стално промовисање свести о важности очувања животне средине како би свет изгледао боље место за живот. На самом крају рада биће описани законски, стратешки и институционални оквири за управљање ризиком од катастрофа у Републици Србији.

1. ПОЈАМ И ВРСТЕ РИЗИКА ОД КАТАСТРОФА

Када је реч о катастрофама, оне представљају елементарне непогоде или техничко-технолошке несреће, које пре свега угрожавају безбедност, живот и здравље људи, критичну инфраструктуру и животну средину у већем обиму, а чије последице није могуће спречити, односно отколони́ти редовним деловањем надлежних органа и служби („Сл. гласник РС“, 87/2018).¹ Оне могу имати огроман утицај на појединца и заједницу. Такође, њихова учесталост временом се повећава и то под утицајем различитих фактора, а то су климатске промене, расељавање, сукоби, брза и непланирана урбанизација, технолошке опасности и друго (Brezac, 2020:4). Поред тога, ризици од катастрофа представљају потенцијални губици у катастрофама, односно губитак људских живота, здравственог стања, средстава за живот, који могу да се догоде друштву након катастрофе. Ризик од катастрофа такође, обухвата и различите врсте потенцијалних губитака које је тешко сагледати. Међутим, са знањем о могућим опасностима, ризици од катастрофа могу да се процене и мапирају (Cvetković, 2017:2).

Према Закону о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, управљање ризиком представља скуп мера и активности које се спроводе у циљу имплементације политике смањења ризика од катастрофа, као и оперативних и организационих вештина и капацитета за њихово спровођење (Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, 2018). Такође, ризик од катастрофа настаје услед интеракције опасности са осетљивим физичким, друштвеним, економским и еколошким факторима. Међутим, упркос све већем прихватању важности смањења ризика од катастрофа и повећања капацитета за реаговање на катастрофе, оне су и даље светски изазов. Када се усвојио Хјого оквир 2005. године, тада је постигнут значајан напредак на пољу смањења ризика од катастрофа на локалном, националном, регионалном и глобалном нивоу (Цветковић, 2020:259).

¹ Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, „Сл. гласник РС“, број 87/2018.

2. ФАЗЕ УПРАВЉАЊА РИЗИЦИМА ОД КАТАСТРОФА

Процес управљања ризицима представља саставни и важан део руковођења и као веома важан и кључни чинилац за максимално повећање ефикасности приликом извршавања задатака, али и за одржавање високог нивоа способности јединица. Смањење ризика од катастрофа захтева јаку институционалну основу, која се може постићи кроз јачање капацитета, промоцију одговарајућих политика и законодавства, олакшан проток информација и ефикасне координационе механизме („Службени гласник РС“, 86/2011).²

Због све већих климатских промена које најчешће изазивају природне непогоде, државе су почеле да се удружују у превенцију и одбрану од природних непогода, док међународе институције усмеравају свој рад на елиминисању негативних последица које климатске промене, односно природне непогоде, техничко-технолошке катастрофе и друге опасности могу нанети савременим друштвима (Filipović, M., Žakula, 2017:195). Јако је важно имати у виду да је за смањење ризика од катастрофа потребно да се сваки појединац упозна са ризицима и тако допринесе бољем реаговању и превенцији тих ризика који га угрожавају. Потребно је да се грађани укључе и информишу о смањењу ризика од катастрофа и начинима на којима могу помоћи својој локалној заједници. Поред тога, смањење ризика од катастрофа и управљање ванредним ситуацијама представља национални и локални приоритет. Данас свако има право на заштиту од последица катастрофа, а заштита и спасавање људских живота има приоритет у односу на све друге заштитне и спасилачке активности (Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, 2018). Због свега наведеног, постоје три фазе управљања ризиком од катастрофа, то су:

- Фаза пре катастрофе (превентивна и проактивна),
- Фаза за време катастрофе (реактивна),
- Фаза након катастрофе (опоравак) (Simonović, 2011:3).

² Национална стратегија заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, „Службени гласник РС“, број 86/2011.

Фаза пре катастрофе обухвата активности које имају за циљ да смање потенцијалне и материјалне губитке у случају да дође до катастрофе. Те активности које су предузете називају се мере приправности и ублажавања. Припремљеност на катастрофе је пресудна за заштиту живота људи и смањење утицаја катастрофа, док ефикасна припремљеност на катастрофе захтева укључивање свих заинтересованих страна, домаћинстава и појединаца. С тим, припремљеност на катастрофе односи се на мере које се предузимају пре катастрофе, с циљем да се штете сведу на минимум. Када је реч о мерама ублажавања, оне представљају дугорочно планирање и укључује идентификовање рањивости сваког дела територије на одређене врсте опасности и идентификује кораке које треба спровести како би се ризици свели на најмању могућу меру. Такође, мере за ублажавања катастрофа су оне које смањују утицаје и ризике од опасности проактивним мерама предузетим пре него што се догоди катастрофа (Simonović, 2011:3).

Фаза за време катастрофе обухвата активности, мере и радње које се предузимају ради збрињавања жртава и смањења настале штете од катастрофа. Активности реаговања на катастрофу укључују хитно склониште, потрагу и спасавање, збрињавање повређених, гашење пожара, процену штете и друге хитне мере. У фази за време катастрофе, службе за ванредне ситуације, здравствене и социјалне службе, волонтери и грађани предузимају мере из своје надлежности, и то с циљем спасавања људи. Што се тиче фазе након катастрофе, односно фазе опоравка, она укључује активности као што су мере обнове, рестаурација, реконструкција и поновни развој након катастрофе (Paul, 2011:12).

3. ПРОЦЕС УПРАВЉАЊА РИЗИЦИМА ОД КАТАСТРОФА

У Републици Србији, систем смањења ризика од катастрофа представља законом уређену област која има изузетно важну улогу у очувању здравља, живота и имовине грађана, али и природне и културне баштине ове земље. У оквиру закона јасно су дефинисани место, циљеви и значај смањења ризика од катастрофа унутар целокупног система заштите и спасавања, такође се утврђују и посебне дужности, обавезе и права свих учесника у активностима које се односе на заштиту свих грађана, друштва и привреде (Цветковић, Филиповић, 2017:574). Идентификација и процена ризика јесу активности од највишег приоритета због тога што представљају почетни корак у превенцији катастрофа, али и у доношењу одлука о ризицима, претњама и другим видовима угрожавања која имају највиши приоритет. С тим, сви субјекти који учествују у систему смањења ризика од катастрофа, морају вршити идентификацију и процену свих потенцијалних ризика (Јаковљевић, Цветковић & Гачић, 2015:38).

3.1. Процена ризика од опасности

Основни део у процесу управљања ризиком представља сам процес процене ризика. Том проценом се идентификују врста, карактер и порекло појединих ризика од наступања катастрофа, степен угрожености, фактори који их узрокују или увећавају степен могуће опасности, последице које могу наступити по живот и здравље људи, животну средину, критичну инфраструктуру, обављање јавних служби и привредних делатности, као и друге претпоставке од значаја за одвијање уобичајених животних, економских и социјалних активности. Такође, процену ризика од катастрофа израђују и доносе аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе, субјекти од посебног значаја за заштиту и спасавање, изузев савеза, клубова и удружења, затим привредна друштва, здравствене установе, предшколске и школске установе и факултети за све објекте у којима се одвија настава, затим установе социјалне заштите за објекте у којима бораве корисници (Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, 2018).

Процена ризика пре свега има за циљ да се на основу ње препознају, дефинишу и анализирају сва питања у вези са постојећим стањем, опасностима, ефектима последица, третманом ризика и одговорима заједнице на појаву природних и других катастрофа, односно:

- Опис и стање штићених вредности,
- Ризици и узроци који могу довести до катастрофа,
- Последице које могу настати услед појава опасности,
- Утврђивање одговарајуће организације и спровођења мера превенције,
- Процена потреба и могућности у обезбеђењу људских и материјалних потенцијала.

Процена ризика од катастрофа се временом ажурира у складу са потребама и новим околностима, у целини се поново израђује и доноси на сваке три године уколико се појавио нови ризик или се постојећи ризик повећао или смањио (Цветковић, 2017:42).

3.2. Начела смањења ризика од катастрофа

Начела смањења ризика од катастрофа су законом дефинисана и њиме се придржавају сви учесници у овом систему како би се обезбедила његова максимална ефикасност. Према Закону о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, начела смањења ризика од катастрофа представљају:

- Начело приоритета-смањење ризика од катастрофа представља национални и локални приоритет и сваки човек има право на заштиту,
- Начело интегрисаног деловања и међусекторске сарадње- где је неопходна сарадња на свим нивоима система, како би он био што ефикаснији,
- Начело примарне улоге локалних заједница- где је неопходно да заштита грађана отпочне на примарном нивоу (на нивоу локалних заједница),

- Начело поступности при употреби снага и средстава- у заштити и спасавању користе се снаге локалне самоуправе, ако оне нису довољне, укључују се полиција и Војска,
- Начело равноправности и заштите људских права- сви органи при обављању својих дужности, дужни су да се придржавају основних људских права, а свака дискриминација је строго забрањена,
- Начело партиципативности и солидарности- где грађани имају право да учествују у активностима на смањењу ризика од катастрофа,
- Начело информисања јавности- где су надлежни органи дужни да обавесте јавност о свим предузетим мерама и тренутном стању (Цветковић, 2020:588).

4. ЗАКОНСКИ, СТРАТЕШКИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА УПРАВЉАЊЕ РИЗИКОМ ОД КАТАСТРОФА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Последњих година, Република Србија чини озбиљне напоре да обезбеди сигурност својим грађанима који су погођени катастрофама. Последице након поплава које су се догодиле у мају 2014. године, послужиле су као упозорење да је неопходно да се озбиљније приступи предузимању мера, а то је планирање и реализација инвестиција које су засноване на познавању ризика, којима ће се обезбедити што је могуће већи степен заштите људи и имовине од евентуалног наступања нових поплава већег интензитета, односно смањити ризик наступања штетних последица већег обима. Управо због тога, донет је Национални програм управљања ризиком од елементарних непогода са циљем да се обезбеди општи оквир за израду свеобухватног програма заштите од елементарних непогода, као и за координацију, усмеравање фондова и спровођење активности везаних за смањење и управљање ризиком (Цветковић, 2020:267).

4.1. Законски оквир

У Републици Србији, управљање ризицима од катастрофа је регулисано многобројним законима. Најзначајнији од њих јесте Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, којим се уређује смањење ризика од катастрофа, превенција и јачање отпорности и спремности појединаца и заједнице за реаговање на последице катастрофа, заштита и спасавање људи, материјалних, културних и других добара, права и обавезе грађана, удружења, правних лица, органа јединица локалне самоуправе, аутономних покрајина, управљање ванредним ситуацијама, функционисање цивилне заштите, рано упозоравање, обавештавање и узбуњивање, међународна сарадња, инспекцијски надзор и друга питања од значаја за организовање и функционисање система смањења ризика од катастрофа и управљање ванредним ситуацијама (*Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама*, 2018).

Поред овог закона, један од најзначајнијих је и Закон о заштити од пожара, затим Закон о заштити од елементарних и других већих непогода, Закон о водама, Закон о отклањању последица поплава у Републици Србији, Закон о заштити животне средине, Закон о запаљивим и горивим течностима и запаљивим гасовима, Закон о заштити становништва од заразних болести, Закон о безбедности и здрављу на раду и други.

4.2. Стратешки оквир

Ванредне ситуације које су проузроковане природним или људским активностима, свакодневно односе много људских живота и на различите начине уништавају животну средину, узрокујући велику материјалну штету и губитке. Ризик од катастрофа постоји у сваком друштву, због тога што катастрофе успоравају одрживи развој друштва у целини, док њихова појава у једном региону може да проузрокује штете у неком другом региону и обрнуто. Све већа угроженост разним врстама природних непогода биле су разлог за израду Националне стратегије заштите и спасавања у ванредним ситуацијама. Сврха Националне стратегије јесте заштита живота, здравља и имовине грађана, животне средине и културног наслеђа Републике Србије. Ова стратегија дефинише и одређује националне механизме координације и смернице програма за смањење катастрофа узрокованих природним појавама и опасности од несрећа, заштиту, одговор и санацију последица од катастрофа. Национална стратегија треба да обезбеди ефикасан систем заштите и спасавања кроз стратешке области које су усклађене са Хјого оквиром за деловање. Те стратешке области су:

- Обезбедити да смањење ризика од катастрофа постане национални и локални приоритет са јаком институционалном основом за спровођење свих мера,
- Идентификовати, процењивати и пратити ризике и побољшати рано упозорење,
- Користити знања, иновације и образовање у циљу изградње културе безбедности и отпорности на свим нивоима,

- Умањити факторе ризика од катастрофа,
- Припремити се за случај катастрофе ради ефикасног реаговања на свим нивоима.

Поред тога, националном стратегијом обезбеђује се испуњење препорука Европске уније за развој система националне заштите, односно успостављање институционалних, организационих и персоналних услова за спровођење заштите у ванредним ситуацијама, обезбеђење добро обучених кадрова, успостављање и оспособљавање постојећих ватрогасних и спасилачких јединица у свим местима за извршавање нових задатака, развијање способности да се у случају катастрофе одговори на најефикаснији начин, укључујући и отклањање последица катастрофа узрокованих терористичким нападом, обезбеђење материјалне помоћи за подршку реализацији ове стратегије, оспособљавање ватрогасних и спасилачких јединица Министарства унутрашњих послова, ватрогасних јединица у привредним субјектима и ватрогасних јединица добровољних ватрогасних друштава, јединица цивилне заштите, оспособљавање грађана за деловање у ванредним ситуацијама, и друго.

Претходно усвојена Стратегија националне безбедности Републике Србије донета је због очувања заштите и безбедности грађана од сталних безбедносних ризика, као што су елементарне непогоде и техничко-технолошке несреће, али и угрожавање животне средине и здравља грађана услед радиолошке, хемијске и биолошке опасности („Сл. Гласник РС“, бр. 94/2009).³

³ Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Сл. Гласник РС“, бр. 94/2009.

4.3. Институционални оквир

Смањење ризика од катастрофа захтева снажну институционалну основу, која се може постићи кроз јачање капацитета, добро управљање, промоцију одговарајућих програмских политика и законодавства, олакшани проток информација и ефикасне координационе механизме. Ефективно управљање ризиком од непогода захтева заједничко деловање кључних учесника из различитих националних министарстава, канцеларија и агенција на свим нивоима (Цветковић, 2017:37).

У Републици Србији Влада са надлежним министарствима има ингеренције у увођењу начела и активности за смањење ризика од катастрофа и управљање ванредним ситуацијама. У систему смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама Влада обезбеђује изградњу, развој и планско повезивање делова система и задатака у јединствену целину, усмерава и усклађује рад органа државне управе на спровођењу мера и активности смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама и доноси акте у складу са законом и предузима друге мере из своје надлежности у овој области. Врло значајну улогу поред Владе има и Министарство унутрашњих послова, које је задужено за креирање националне стратегије којом се прецизно дефинишу сви елементи, активности и усмерења за успешну имплементацију система за смањење ризика од катастрофа. Поред тога, Министарство унутрашњих послова израђује Национални план смањења ризика од катастрофа и успоставља и води Регистар ризика од катастрофа у Републици Србији. Још једна значајна улога је успостављање међународне сарадње у овој области, као и примање и пружање међународне помоћи. Министарство одбране и Војска Србије учествују у смањењу ризика од катастрофа у условима када снаге и средства система нису довољне за заштиту и спасавање људи и њихових материјалних добара (*Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, 2018*).

Значај и улога Министарства одбране и Војске Србије је важна због великог броја обучених припадника и средстава које они користе. Људи су сведоци колико је била значајна улога Војске Србије у поплавама 2014. године, током саме катастрофе и у отклањању последица поплава. Јединице локалне самоуправе имају исто тако значајну улогу. У њиховој надлежности је образовање Штаба за ванредне ситуације и Јединица цивилне заштите. Локалне заједнице предузимају хитне и превентивне мере, а уколико нису у стању да сопственим капацитетима одговоре на катастрофу, обраћају се вишим државним органима (Цветковић, 2020: 266). У пружању подршке локалним властима кроз успостављање адекватних информационих система, формирање покрајинских штабова, израду планова и процедура које подржавају рад општинских органа и стара се о њиховом спровођењу на својој територији највећи удео имају аутономне покрајине. За одговор на ванредну ситуацију одговорне су снаге заштите и спасавања које чине штабови за ванредне ситуације, јединице цивилне заштите, ватрогасно-спасилачке јединице, полиција, Војска Србије и други субјекти чија је редовна делатност заштита и спасавање или који су опремљени и оспособљени за овакво реаговање (Simonović, 2011:13).

Сектор за ванредне ситуације Министарства унутрашњих послова Републике Србије представља један од најзначајнијих органа који константно прати и надгледа ситуацију када су у питању ризици и потенцијалне катастрофе које могу да угрозе животе и безбедност грађана, и заједно са својим органима и управама спроводи превентивне мере на смањењу ризика од катастрофа. Овај сектор обавља послове нормативне, управне, организационотехничке, превентивне, превентивно-техничке, образовне, информативноваспитне и друге природе за организовање, планирање и контролу мера заштите животне средине, очување услова неопходних за живот и припремање за превладавање ситуације у условима пожара, елементарних непогода техничких и технолошких несрећа и других стања, опасности већих размера које могу да угрозе здравље и животе људи и животну средину (Цветковић, 2020: 277).

Сектор за ванредне ситуације настоји да изгради, одржи и унапреди способност читаве нације како да превентивно делује на ризике, тако и да одговори на изазове и ублажи последице од различитих катастрофа које могу погодити државу. Он обједињује све постојеће ресурсе у заштити, спасавању и реаговању у ванредним ситуацијама. Поред тога, структуру сектора за ванредне ситуације чине:

- Управа за превентивну заштиту,
- Управа за ватрогасне и спасилачке јединице,
- Управа за управљање ризиком,
- Управа за цивилну заштиту,
- Национални тренинг центар (Цветковић, 2020: 272).

5. ЗАКЉУЧАК

Данас су катастрофе постале саставни део живота људи. Јасно је да се неке катастрофе не могу избећи, али се њихове последице могу донекле ублажити. Последице природних непогода имају директан и индиректан утицај на равнотежу природе, и поред непосредних последица по људе, критичну инфраструктуру и животну средину могу да проузрокују и посредне последице као што су глад, епидемије, социјални немири, односно последице могу бити далеко теже уколико друштво није спремно на адекватан одговор. Управо због те чињенице држава и друштво морају развијати капацитете и показати спремност за борбу против оваквих ситуација.

Такође, неопходно је да се додатно улажу напори у правцу превентивног реаговања на природне и техничко-технолошке катастрофе. Сви субјекти и снаге одговорни за одговор на катастрофу морају бити спремни за деловање чим дође до катастрофе, како би се евентуалне људске жртве и материјалне штете свеле на минимум. За заштиту грађана и материјалних добара кључни су предвиђање, руковођење и адекватна реакција у таквим ситуацијама.

Свака држава на свету има интерес да заштити своје грађане и њихова материјална добра од свих облика угрожавања. Република Србија претходних година показује озбиљан напредак у борби против катастрофа, а у прилог томе говоре бројни стратешки и законски документи. Свакако је потребно стално унапређење на пољу заштите од катастрофа. Последице након поплава у мају 2014. године, послужиле су као упозорење да је неопходно да се озбиљније приступи изградњи система који ће ефикасније одговорити на катастрофу.

Управљање ризицима од катастрофа захтева велику пажњу закона, служби и људи. Поред тога, од највеће важности представља Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, којим се обезбеђује заштита људи, критичне инфраструктуре и животне средине у ситуацијама природних или техничко-технолошких катастрофа.

Потребно је да се људи едукују и информишу по питању катастрофа, а таква знања им могу помоћи да се заштите и можда спасу свој живот или животе људи око себе уколико дође до катастрофе. Сви грађани подједнако морају учествовати у процесу смањања ризика од катастрофа. Држава је дужна да заштити своје грађане и да својим законима, актима и службама обезбеди сигурност грађанима, као и адекватну заштиту у борби против свих врста опасности које угрожавају њихову безбедности и околину.

6. ЛИТЕРАТУРА

1. Brezac, G. (2020). Prilagodba urbanih područja na rizike od katastrofa (Master rad). Sveučilište Jurja Dobrile u Puli- Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“. Preuzeto 31.10.2022. sa: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A5497/datastream/PDF/view>
2. Cvetković, V. M. (2017). Pregledni članak Jačanje sistema integrisanog upravljanja rizicima od katastrofa u Srbiji: Disarimes. Preuzeto 31.10.2022. sa: <https://vladimircvetkovic.upravljanjerizicima.edu.rs/wpcontent/uploads/2021/06/7.-Rad-Cvetkovic-Vladimir.pdf>
3. Filipović, M., Žakula, S. (2017). Društveni obrasci prirodnih katastrofa: slučaj Katrina. Issues in Ethnology and Anthropology. 12 (1), 195. Preuzeto 10.06.2023. sa: https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/10314/bitstream_42171.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Paul, B. K. (2011). Environmental hazards and disasters: contexts, perspective and management. John Wiley & Sons.
5. Simonović, S. (2011). System approach to management of disasters: Methods and Applications. John Wiley & Sons.
6. Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, „Сл. гласник РС“, број 87/2018.
7. Јаковљевић, В., Цветковић, В., & Гачић, Ј. (2015). Природне катастрофе и образовање. Београд: Универзитет у Београду- Факултет безбедности.
8. Национална стратегија заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, „Сл. гласник РС“, број 86/2011.
9. Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Сл. гласник РС“, број 94/2019.
10. Цветковић, В. (2017). Методологија истраживања катастрофа и ризика – теорије, концепти и методе. Задужбина Андрејевић, Београд.

11. Цветковић, В., (2020). Управљање ризицима у ванредним ситуацијама. Европска стратегија за смањење ризика од катастрофа у земљама у развоју. „Научно-стручно друштво за управљање ризицима у ванредним ситуацијама“, Београд, 592-593.
12. Цветковић, В., Филиповић, М. (2017). Последице природних катастрофа – фактори утицаја на перцепцију грађана Србије. *Ecologica*, 24 (87), 572-578.

ИЗЈАВА О АКАДЕМСКОЈ ЧЕСТИТОСТИ

Изјављујем да сам у приложеном раду поштовао/ла сва правила о академској честитости.

Овај писани рад резултат је искључиво мог личног рада, темељи се на мојим истраживањима и ослања се на наведену литературу.

У Београду, дана _____ године.

Потпис студента:
